

Positivismen i Sverig.

Tale af Præsident **H. Forssell** (overs. ved F. H.).

Efter at den svenske Rigsdag paa Regeringens Indstilling gennem Kirkeministeren havde tilstaaet det i dette Tidsskrift tidligere omtalte Arbejderinstitut i Stockholm en Understøttelse af 5000 Kr., indbragte Hedin et lignende Forslag i Stockholms Borgerrepræsentation. — Dette Andragende, der gik ud paa at tilstaa det af Dr. Nyström ledede Arbejderinstitut en Understøttelse af 5000 Kr., fandt en gunstig Modtagelse saavel i «drätselnämnden» som i «beredningsutskottet», der anbefalede Forslaget til Vedtagelse. Sagen kom til Behandling i Repræsentationen den 17. Novbr., men Forslaget blev forkastet, efter at Præsident Forssell havde udtalt sig udførligt derimod og paavist, at Arbejderinstitutet nærmest havde til Opgave at virke for Udbredelse af den positivistiske Skoles Anskuelse i Sverig, og at disse Anskuelse var af en saadan Natur, at der næppe for Stadsrepræsentationen var Anledning til at støtte slige Bestræbelser. Vi meddele her de Afsnit af Præsident Forssells Tale, i hvilke han nærmere paaviste dels Positivismens almindelige Karakter, dels dens særlige Fremtrædelsesform i Stockholm. De Meddelelser, som hans Tale bragte navnlig om det sidste Punkt, ville utvivlsomt indeholde adskilligt Nyt for vore Læsere

og tjene til at supplere den i dette Tidsskrifts Novemberhefte meddelte Artikel af Dr. Cl. Wilkens om den positivistiske Mission i Sverig (18. Bd. S. 241—56), medens ogsaa Udtalelserne om Positivismen i dens Almindelighed formentlig have en mere blivende Interesse.

Taleren begyndte med at rejse det Spørgsmaal, «hvorvidt Stockholms Arbejderinstitut er det rette Organ for den opdragende Virksomhed, som Stockholms Byraad er pligtigt at fremme», og udtalte til Belysning heraf Følgende:

«Arbejderinstitutets Bestyrelse bestaar under Professor Gylden som Inspektør af Dhrr. Nystrøm, Dahl-ander, Hæggstrøm, Faustman, Håkansson, Westerlund og Larsson, der ifølge Forslagsstillerens Mening skulle afgive de personlige Garantier for Tankens rette Udførelse. For mit Vedkommende drister jeg mig til med al Agtelse for de øvrige Herrer, hvis Navne jeg anførte, at udtale den Overbevisning, at ligesom den ledende Kraft, den afgjørende Vilje i dette Institut ikke er kollegial men individuel, saaledes maa ogsaa Garantierne for Institutets Virksomhed og Undervisningens Beskaffenhed udelukkende søges hos en Enkelt, og at Stockholms Byraad, hvis det bevilger dette Institut en Understøttelse, bør gjøre dette med fuld Forvisning om, at det understøtter — Dr. Anton Nystrøm. Det er Dr. Nystrøm, som har stiftet dette Institut, som har tilvejebragt dets Existensmidler, affattet dets Program, antaget dets Lærekræfter, alt med en Viljestyrke, som ej viger tilbage for nogen Hindring. Han alene af Bestyrelsens Medlemmer deltager i Forelæsningsarbejdet, det er ham alene, som baade kaldes og er Institutets Forstander og det med en Magt, som paa det nærmeste

er eneraadig; det er ham alene, der bærer Ansvaret for Undervisningen, ham, der sørger for Tilvejebringelsen af Lærerne, ham, der affatter Programmet for Forelæsningerne. Jeg dadler slet ikke dette Forhold, jeg fremhæver det blot for at vise, at naar vi tale om Arbejderinstituttet, bruge vi blot et andet Navn for Dr. Nystrøm. Naar jeg i det Følgende skal omtale ham og hans Bestræbelser, skal jeg henholde mig til officielle Aktstykker og offentligt tilgængelige Forhandlinger, og paa dem skal jeg udelukkende støtte min Dom.

Dr. Nystrøm har gennem sin Virksomhed som Folketaler og Leder af forskjellige Bevægelser i vort Samfund skaffet sig mange Venner og ikke faa Modstandere. Det er ikke min Hensigt paany at opfriske disse Minder, endmindre at appellere til de Antipathier, som En og Anden kunde nære mod denne Hvermand bekjendte praktiske Reformbestræbelse. Jeg har andre og langt vægtigere Oplysninger at give om Dr. Nystrøms Endemaal og Livsopgave, Oplysninger, som jeg antager ikke have været tilgængelige hverken for Udvalget eller for den ærede Forslagsstiller — jeg kan ikke antage andet — og hvis Fremstillingen heraf skulde blive noget udførlig, haaber jeg dog, at Raadet til Slut vil indrømme, at Emnets Vigtighed og Betydning baade kræver og er et tilstrækkeligt Forsvar for en saadan Udførlighed.

For omtrent 30—40 Aar siden virkede i den store Verdensstad Paris en Mand, der havde opsamlet en stor Rigdom af Viden, og som Filosof var kommen til den urokkelige Overbevisning, at en oversanselig og evig Tilværelse kun findes i en forskruet Indbildning. Deri var sikkert intet Mærkeligt eller Nyt: Tusinder, baade

Lærde og Ulærde have tænkt som han, og det er heller ikke noget usædvanligt, at Auguste Comte selv troede at have fundet paa noget splinter Nyt. Men det virkelige Originale hos Comte var, at han af det, som Menneskeandens vilde beholde tilbage efter en saadan Fallit, tiltroede sig at kunne lave en Religion, ja en Verdensreligion, og til dennes Udbredelse at burde stifte en ny almindelig Kirke. I sin Begyndelse var Kirken ringe; men den ringe Begyndelse staar visselig ikke i Strid med Løftet om fremtidig Storhed — og nu, 24 Aar efter Mesterens Død, ses det ny Samfund at være paa god Vej til at erobre Verden. Positivismen — saaledes hedder den ny Religion — synes alt at tiltro sig en vis Udsigt til Herredømmet, aandeligt som verdsligt, over Stifterens Fædreland, Frankrig; Den paastaar at have Støtte og Bistand af «fremragende» Mænd i de fleste Verdensdele, og gjør Krav paa Bekjendere i Indien og Rio, New York og London, i Belgien og Irland. Skandinavien gjordes til den ny Kirkes Provins, da det positivistiske Kirkesamfund stiftedes i Stockholm den 9. December 1879.

I den positivistiske Kirke i Stockholm (Wahrensdorffsgade Nr. 10) holdes — i Henhold til den i 1881 trykte, gennem Boghandelen tilgængelige positivistiske Kalender — Sammenkomster hver Søndag dels til privat Katekisation, idet der af Forstanderen gives Undervisning i Positivismens almindelige Principer, dels for at høre Prædiken eller Foredrag af Forstanderen over samme Æmne, dels til almindelig Raadslagning. Det væsenligste Element i denne Kultus synes dog at være Højtideligholdelsen af Fester, hvoraf den ypperste er «Menneskehedens» store Fest, den første i Maaneden

»Moses«, derefter — ganske som vi højtideligholde Juledag og Langfredag til Minde om Kristi Fødsel og Død — den 19de Moses og 24de Gutenberg, den ny Religionsstifter Comtes Fødsels- og Dødsdag, fremdeles de Dødes Fest, »de hellige Kvinders Fest«, samt ved Siden heraf desuden ifølge Comtes Forskrifter ikke mindre end 76 Fester til Amindelse af alt muligt: Fetischismen, Theokratiet og Tiggermunkene, af Slaget ved Salamis og Slaget ved Lepanto, af »Proletariatet« og det »continente« Ægteskab. Ritualet og Ceremonierne ved disse Fester ere ikke bekjendte, men saafremt den ny Kirke har holdt sig Stifterens Hensigter efterrettelige, sigte de frem for alt til at tiltale Følelsen. Comte var en stor Beundrer af den katholske Kirke, saavel hvad dens Organisation som dens Kultus angaar, og forkastede aldeles Protestantismens forstandsmæssige Simpelhed. Andagtsens udvortes Side er os derimod bedre bekjendt: den findes i en «Andagtsbog» — ligesom de øvrige Skrifter at erholde i Boghandelen — hvilken indtil videre og «indtil den positive Aand har kunnet skabe» nye Hymner og Bønner, har laant disse hos andre Kirkesamfund med passende Omskrivning og Travestering. Af vor Psalmebog har man saaledes optaget den bekjendte smukke Psalme: «Jesu, all min fröjd och fromma», men forandret til:

«Mensklighet! min fröjd och fromma,
All min glädje, all min tröst.

— — — — —
Kom och blif mig när,
Låt mig blifva der du är!»

Paa et Sted, hvor det for Versemaalets og Sammenhængets Skyld ej har kunnet undgaaes at bruge Ordet

«Gud», har man ved dette Ord tilføjet en Note saalydende: «Dette Udtryk for en ældre Forestillingsmaade er bibeholdt her, fordi det af Enhver kan opfattes som et symbolsk Billede.» I en anden mere kateketisk Bog ved Navn «Gyldne Ord» finder man en hel lang «Bøn til Menneskeheden» med en fuldstændig Tilbedelse af dette «Væsen», som efter at være blevet befriet for de ungdommelige Illusioner om «En Gud og en Himmel», nu i sin modne Manddom skal gjøre Underværker gennem Positivismen.

Hvad er nu denne «Menneskehed», som tilbedes og dyrkes? Jeg har længe anstrængt mig for at vinde Klarhed over selve Begrebet, men kan ikke finde nogen anden Forklaring end, at det er Summen af nulevende Mennesker og af alle de døde Mennesker, som efter Positivismens Opfattelse have gjort Efterslægten Tjenester eller Glæde og derfor fortjene at ihukommes af disse. Antallet af disse Positivismens Helgener, eller som de etsteds kaldes, «Gjenlødere», bliver derfor ikke ringe og meget afvejlende; de nuværende ere optagne i den svenske positivistiske Kalender, der er ordnet under 13 Maaneder, som kaldes «Moses», «Archimedes», «Aristoteles», «Gutenberg» o. s. v. og danne en broget Samling af alle mulige Navne: Odysseus, Johannes den Døber, David og Muhamed, Anakreon, Tibul og Snorre Sturleson, Herkules og Regnar Lodbrog, Ignatius Loyola, William Penn, Thomas a Kempis og Mme de Staël, Gustav Vasa og August Blanche, Boccaccio og Chateaubriand — en positivistisk »Kulturhistorie« i Uddrag. Jeg véd ikke, om hver især af disse skal «dyrkes» under et bestemt Symbol, men Summen af

dem eller «Menneskeheden» «dyrkes» under Symbolet eller Fetischen: «En Kvinde med et Barn».

Hertil føjede Religionsstifteren paa sine ældre Dage tvende andre Fetischer: Rummet og Verden, af hvilke det ene er Symbolet paa Skjæbnen, og havde desuden faaet en ny Treenighed, som giver den religiøse Harmoni »videnskabelig Fasthed«.

Nogle af Comtes Tilhængere have paastaact, at han paa den Tid havde faaet et Anfald af Sindsforvirring, som alt tidligere havde ført ham paa en Sindssygeanstalt; men Positivismens herværende Apostel, der er en bekjendt Læge, forsikrer, at dette er en fuldkommen grundløs Bagvaskelse af ond Vilje, og at det Hele — Altsammen — skal tages for fuldt Alvor. Dette er os vigtigt som et Vidnesbyrd om, at det er religiøse Behov og Anskuelser, som den herværende Positivisme fremfor Alt vil gjøre gjældende. Og endelig, da en ny Religion naturligvis maa trænge til en ny Tidsregning, saa har ogsaa Positivismen, for hvilket det er umuligt at regne fra Kristi Fødsel, dateret sit første Aar fra den 14. Juli 1789, Dagen for Stormen paa Bastillen — sikkert nok en Mærkedag for den franske Revolution, men som dog mere minder om Tøjlesløshed og Mord end om ædel Frihed. Saa forskjellig kan ogsaa den religiøse Smag være.

Til al denne Herlighed faar man] nu Adgang ved at lade sig optage i den positivistiske Kirke og der i Forstanderens og Forsamlingens Nærværelse at afgive «Løftet». Adepten «bekjender» da «Menneskeheden som det højeste af os kjendte Væsener», afsværger alle «theologiske og metafysiske Anskuelser» og lover paa Tro og Ære i Menneskehedens Navn blandt meget andet

«at vie sit Liv til Positivismens Udbredelse», «efter Evne at bidrage til Samfundets Liv og Virksomhed», at «adlyde den aandelige Magt som Positivismen har organiseret», «overalt hvor han maatte finde sig beføjet til mere eller mindre offentlig Deltagelse i Meningsudvexling om almindelige Anliggender, at handle i Samraad med det positivistiske Samfunds Forstander og ej stille sig i Modstrid til ham og Samfundet», samt »i den Virksomhed, han kan komme til at udøve for Samfunds Spørgsmaalenes Løsning, nøje at følge Positivismens Principer». — Naar Neofyten har aflagt Løftet, maaske annammet et eller andet af Positivismens ni «Sacramenter», har han gjennem en Indmeldelse, hvortil Formularen overrækkes ham, at anmelde sin «Overgang til den positivistiske Religion» og sin Uformuenhed til at tilhøre den evangelisk-lutherske Kirke. Jeg bør tilføje, at flere saadanne Anmeldelser for vore Præster virkelig har fundet Sted i det sidste Par Aar — skjønt jeg ikke troer, at den ny Kirke officielt er blevet anerkjendt som saadan af Kongen.

Og saaledes staar da nu Positivisten under sin Forstanders Ledelse i den «videnskabelige» Religions Trosager som i hele sit Samfundsliv. Thi et vigtigt Træk hos denne Kirke er dens udtrykkelige Fordømmelse af den individuelle Frihed i Lære og Overbevisning. Herom hedder det i et af de Skrifter, jeg her har for mig: «Den meget priste, men falske individuelle Forsken, som den metafysiske Filosofi og Protestantisme har indført, har ifølge Comte svækket den offentlige Moral.» — «Det sociale Spørgsmaal er altfor vanskeligt at løse til uden tilbørlig Forberedelse at kunne diskuteres af hvem

somhelst eller afgjøres af det store Publikum.» — «Det er nødvendigt at den store Flerhed frivilligt giver Afkald paa sin Ret til souveræn Forskning, fra det Øjeblik der er fundet «værdige» Organer til at overtage Samfundets virkelige Ledelse. Ledelsen tilkommer «Præsteskabet», og Positivisterne have saaledes visselig ikke Føje til at prædike om fri Forskning i Modsætning til andre Kirker, eftersom den ikke trives indenfor deres eget Samfund. Det er «Præsteskabet», som skal forske og udlægge, og det er Præsterne som skulle lede det offentlige Liv ligesom «Dommerne i Israel.» Det er dem, som skulle tage Børneundervisningen i Haand, saavel som Ungdommens Opdragelse i Menneskehedstemplets Annexskole.» — »Og Præsteskabet har atter sin Enhed i »Ypperstepræsten«. Forstanderen for Kirken i Stockholm har ogsaa foruden sit Løfte som Positivist aflagt Ed i »Menneskehedens Navn paa Tro og Ære« paa at handle i Samraad med Positivismens Overhoved i Paris, for hvilken jeg er ansvarlig for min Virksomhed i Positivismens og Samfundsudviklingens Tjeneste». — Jeg har oplæst denne Ed ligesom den foregaaende efter den trykte Formular som er offentligt tilgængelig og den findes ligeledes paa Fransk i det Tidsskrift, som i Paris udgives af Kirkens Overhoved, til hvilken den herværende Forstander har indsendt sin Forsikring. Denne Lydighed under Overhovedet i Paris, «den positivistiske Pave», som han kaldes, er en af den svenske Positivisme's Hovedlærdomme, medens den bekæmpes af den amerikanske Positivisme. Den hierarchiske Organisation er naturligvis her i Sverig meget simpel. Kirken styres af Forstanderen, Sekretæren og Skatmesteren. Den

sidste forvalter Medlemmernes Bidrag, som anvendes til Fremme af Samfundets Principer, medens de efter Ordlyden i Kalenderen at dømme samtidig maa give deres Skjærv til Peterspengene til Centralsamfundet i Paris. Forstanderen synes at have tilstrækkelig Virksomhed i sine Søndagsprædikener og — i sin Propaganda; thi af ham redigeres Flyveskriftet «Budbæreren» ved Siden af hvilket han har udgivet store Bøger og smaa Folkeskrifter i et Antal af tyve, der ere udgaaede i ikke mindre end 50,000 Exemplarer. Dette begejstrede Værk kaldes den positivistiske Mission, der har sit eget Trykkeri.

Her have vi saaledes en fuldstændig organiseret Kirke med alle en saadans Kjendingstegn: Religionsbekjendelse og Forpligtelse for Medlemmerne til at vie deres Liv til Religionens Udbredelse, med Prædiken og Kultus, med Fester, Helgener, Sakramenter og Symboler, med Kalender og Tidsregning, med Afsondring fra andre Kirkesamfund, med fuldstændig Hierarchi, og med den Opgave at tilintetgjøre den bestaaende Religions Vildfarelser og at beherske Verden. Bekjenderne pleje ofte at sammenligne deres Stilling, deres Opgave, deres Udsigter med de første Kristnes i det hedenske Samfund; og om den religiøse Begejstring, som besjæler Positivismens herværende fornemste Apostel, kan man ikke gjøre sig nogen rigtig Forestilling, uden gjennem et fuldstændigt Studium af hans her udgivne Skrifter.«

Taleren søgte herefter at paavise, at Arbejderinstituttet netop er bestemt til at tjene som Organ for den positivistiske Lære, og anførte til Bevis herfor nogle af de Rapporter, som Arbejderinstituttets Formand i sin Egenskab af Præst i den positivistiske Kirke afgiver —

som det synes, hver anden Maaned — til Ypperstepræsten i Paris, og som aftrykkes i Samfundets Tidsskrift: *Revue occidentale*. Idet Dr. Nystrom i disse Rapporter udtaler sig om sin forskjelligartede planmæssige Virken i Positivismens Tjeneste, udtaler han sig bl. A. særlig om Arbejderinstituttet saaledes (Septemberheftet 1880):

»Dette Institut skal ikke i egenlig Forstand være en positivistisk Skole, idet ingen umiddelbar Propaganda der bør finde Sted. Men paa den anden Side skal Institutet ikke anvende retrograde Lærere. Som Institutets Ophavsmand skal jeg ogsaa være dets Direktør og for mit Vedkommende undervise i Sundhedslære og Biologi. Blandt de øvrige Lærere har jeg den Fornøjelse at kunne nævne vor nidkjære Broder, Hr. Lundkvist (tidligere anført som troende Positivist), der er flyttet fra Norrkøbing til Stockholm og skal undervise i Mathematik og Civilisationens Historie. De øvrige Lærere skulle ikke være mindre fordomsfri (*émancipés*) og nidkjære for Folkets Sag. Vi haabe, at vort Foretagende, som er en Frugt af Positivismen, skal vise Samfundet, at vort Maal ikke er at hengive os til ufrugtbare og spidsfindige Stridigheder, men at vie vor Virken til vor Tidsalders store Gjenfødelse; det skal vise, at vi holde os til Virkeligheden og ikke forlange noget andet end at vore Handlinger skulle bære Vidnesbyrd om vor Lære.» — I en senere Rapport for 1881 gives en fuldstændig Oversigt over Institutets Program og Virksomhed.

Taleren drog derefter en Parallel imellem dette Institut, der af Forstanderen selv betegnes ikke blot som »en Frugt« af den positivistiske Kirke, men ligefrem som »et Organ for dens velsignelsesrige Virksomhed

blandt Sverigs Arbejdere», og et Institut, som kunde tænkes oprettet af et almindelig bekjendt Medlem af «Jesu Selskab», der aabent og ærligt vedkjendte sig at gjøre Propaganda for Udbredelsen af den katholske Lære, men om dette Institut udtalte, at «dette er vel ikke egenlig nogen Jesuitskole, idet der ikke bør drives nogen direkte Propaganda der; men paa den anden Side skulle heller ingen Kjætttere ansættes som Lærere, og vi skulle snart vise Jesu Selskab, at denne Frugt af vor Virksomhed skal medvirke til at føre Kjætttere tilbage til den alene saliggjørende Kirkes Skjød.» Taleren mente, at denne Analogi var slaaende indtil de mindste Enkeltheder, og at det alene var selve den Lære, for hvilken der arbejdes, som dannede Forskjellen imellem det bestaaende og det tænkte Institut, og gik derfra over til nærmere at belyse den positivistiske Læres Hovedsætninger, for saa vidt som disse fremtræde som ejendommelige for Læren og saaledes bidrage til at karakterisere den, og oplæste til Oplysning herom nogle Uddrag af de i Stockholm udgivne positivistiske Skrifter, hvoraf vi hidsætte Følgende:

«Med Hensyn til Ejendom forklarer Dr. Nystrøm i sit Skrift «Positivismen» S. 466 og i «Kapital og Arbejde» S. 12, at «Ejendom er i visse Henseender at betragte som et fælles Tilbehør, som dog bør forvaltes af private Individier. Disse, Bestyrerne, blive da egenlig at anse som offentlige Embedsmænd med Ansvar og Pligter af særdeles bindende Art saavel mod Samfundet som først og sidst overfor Arbejderen» — Pligter af bindende Art mod Arbejderen som mod Samfundet paa-lægger ogsaa vor Samfundsorden enhver Arbejdsgiver, men Ejendommens Ligestilling med Embede indrømme

vi ganske vist ikke, og for os staar dette Princip som rent kommunistisk. Og naar det da fremdeles hedder: »Til Forebyggelse af Ejendoms Overgang til uduelige Arvinger foreslaas i Søns Sted at adoptere indsigtfulde Mænd som have at overtage Ejendomsforvaltningen til større Nytte for Samfund og Arbejdere, medens uduelige Sønner skulle betænkes med en lille Livrente« — saa spørge vi: Hvem skal adoptere? Ejeren eller Samfundet? I første Tilfælde gaar Læren ud paa at rokke ved Arveretten — i sidste Tilfælde paa en rent kommunistisk Utopi.

Sluttelig slaar Arbejderinstitutets Forstander fast som et uimodsigeligt Princip: »alle Menneskers Ret til Arbejde« og Statens, Kommunens og Kapitalisternes Pligt at drage Omsorg for, at Retten sker Fyldest. Vi vide alle, hvorledes dette Princip tog sig ud for omtrent 30 Aar siden og hvortil det førte da det kom til Stykket.

Positivismens sociale Ideal kan siges at være angivet i tvende paa vort Fædreland særligt passende og meget mærkelige Sætninger: 1) Landsbyen bør som mindst fremskreden i Kultur være Stæderne undergivne; 2) Samfundsmagten skal i Stæderne støtte sig ikke til de Klasser, som hidtil have deltaget i vor Udvikling, men til den fri Arbejderklasse og Proletariatet. — Arbejderinstitutets Forstander siger herom videre f. Ex.: »Ligesom det hedenske Samfund omdannedes gjennem Kristendommen og Barbarerne, saaledes vil ej heller Positivismen kunne omdanne det kristne Samfund, førend Arbejderen og Kvinden have faaet deres virkelige Plads i Samfundet. Positivismen kan kun erholde urokkelige Tilhængere i den Klasse, som fremmed for al falsk

Undervisning om Ord og Aandevæsen (hvad her ved menes, skal jeg senere oplyse) udgjør den fornemste Støtte for det gode Omdømme og Moralen. Arbejderne ere de eneste som paa afgjørende Vis kunne støtte de ny Filosofer Proletarerne formaa bedre end nogen anden Klasse spontant at udvikle vore bedste Instinkter, og deres væsenligt moralske Virksomhed ytrer sig i de Samfundsfølelser, som hos dem faa en umiddelbar og daglig Øvelse osv. Helt anderledes forholder det sig med Borgerskabet og Middelklassen, hvis overmodige Forfængelighed og blinde Foragt for Folkets Interesser selvfølgelig ikke kunne forliges med den filosofiske Ledelse, som Positivismen tilbyder.

Som man heraf ser, er det i alt Fald ikke Fred paa Jorden og mellem Samfundsklasserne, som Positivismen prædiker. Tro mod denne Lære har ogsaa Arbejderinstituttets Forstander, i Overensstemmelse med sine Rapporter til sit Overhoved i Paris, opgivet Haabet om at indvirke paa dem, som gennem Universitetsstudier eller paa anden Maade have indsuget «metafysiske Ideer», men til Gjengjæld venter han saa meget mere af vore Arbejdere. Hos dem er det han tænker at finde Indgang for den ny Tro, og paa samme Maade gjør han Regning paa vore Almueskolelæreres Velvilje. Men fremfor Alt nærer han de bedste Forventninger til de mange smaa Foreninger og Samfund som vore Arbejdere have dannet. De ere «fortrinlige Forløbere for hine Klubber, hvis sociale Betydning skal bestaa i at understøtte den nye aandelige Magt i dens Arbejde for Tidsalderens Gjenfødelse, ganske som Roms verdslige Magt var et Vilkaar for den kristne Religions Udbredelse og Verdensherredømme.» Alt, hvad der behøves, er at give

disse Arbejdere en bedre Undervisning, disse Foreninger «en ny Ledelse, en aandelig Omdannelse».

Der er her uophørlig Tale om den «aandelige» Ledelse, og dette Udtryk har sin store Betydning; thi det mærkelige er, at det til Trods for den hele demokratiske Fraseologi, aldeles ikke er nogen hverken politisk eller intellektuel eller social Frihed i sædvanlig Betydning, som Positivismen tilbyder sine Proletarer — men en Ledelse fra den aandelige Magts Side, der for sædvanlige Øjne maa tage sig ud ganske som de værdige Jesuitpateres Ledelse af de lykkelige Indianere i Sydamerika.

Republiken er selvfølgelig Positivismens Ideal. Kongedømmet har i dens Øjne saa fuldstændig udspillet sin Rolle, at hverken den konstitutionelle eller den parlamentariske Regeringsform har dens Bifald. Alt i November 1880 meddelte Dr. Nystrøm sit aandelige Overhoved i Paris, at saavel Sverig som Norge ere i Bund og Grund republikanske, at Størstedelen af Folkene længes efter Republiken, og at det er fra Frankrig, man venter denne Gave. Men til Erstatning for Monarkiet tilbyder Positivismen os ikke den Republik, almindelige Republikanere opstille som deres Maal: til Nød vil den som en Overgangsformation lægge et civilt Diktatur i en saakaldet Præsidents Haand. Men derefter skal vort gamle Kongerige Sverig overantvorde sin verdslige Styrelse til et Syndikat af — 3 Banquierer! hvilken Samfundsklasse «udøver den omfangsrigeste Virksomhed og har det fuldstændigste Overblik over Landets ydre Forhold». For at Banquiererne imidlertid ikke skulle forvalte Samfundet altfor banquiermæssigt, skulle dog Chefsposterne i den højere Finansforvaltning besættes — med

Arbejdere, eftersom disse raade over «en betydelig Erfaring med Hensyn til Livets ydre Vilkaar og ofte udmærke sig ved ophøjede og sandt sociale Følelser». — Forøvrigt skulle Funktionerne i Samfundet opretholdes gennem et Slags Option, d. v. s.: at enhver Embedsindehaver vælger sin Efterfølger. Regeringen skal paa sin Side udelukkende have hele Lovgivningen i sin Haand og med denne har Parlamentet intet at skaffe; det positivistiske Parlament skal i det Hele ikke give sig af med at ræsonnere, dets eneste Hverv er at votere Posterne i Budgettet, medens Diskussionen over Lovene skal foregaa i Pressen og i Klubberne. Men Klubberne skal paa deres Side ledes af den aandelige Magt, og her ligger da Tyngdepunktet i det positivistiske Samfund: Et hierarkisk ordnet Præsteskab, der har sin Ypperstepræst, som i Regeringens Førelse bestaar af Overhovederne for de forskjellige Nationer, — og indtil videre skal residere i Civilisationens Midtpunkt, Paris. Naar Tidens Fylde kommer, naar den almindelige Religion er udbredt over hele Planeten, skal han flytte til Konstantinopel.

Dette videnskabelige Præsteskab skal nu med fast Løn ikke blot raade og oplyse den verdslige Regering, men have hele den sociale Doktrin i sin Haand, hele Opdragelsen og frem for Alt det sociale Politi. Enhver Opponent i det positivistiske Samfund bliver først advaret og derefter udstødt af Samfundet og Kirken som uværdig, hvilket er det samme som at hjemfalde til Posivitismens Gehenna. Hans Lig føres ud til de Fordømtes Ødemark, hvor Straffefanger, Selvmordere og Duellanter hvile, og han gaar glip af det Indlemmelsens Sacrament, som er en Be-

tingelse for Positivistens Udødelighed — d. v. s. hans Værdighed til at bevares i de Efterlevendes Minde.

Men dette er jo idel Galskaber, tænke De, mine Herrer, og ganske uskyldige Galskaber, der sikkert ville tiltale Sverigs sunde og forstandige Arbejdere lige saa lidt som enhver Anden. Ja, ganske vist, denne Anskuelse vil jeg ikke aldeles forkaste; men ikke for Intet har Positivismens herværende Præst, som er Arbejderinstituttets Forstander, ladet det være sig magtpaaliggende for Alvor at udvikle disse Galskaber og atter at komme tilbage til dem i de store og smaa Skrifter, han har udgivet til Arbejderes og Andres Undervisning og Opbyggelse, men hvad der er vigtigere endnu er dette: Disse Ting udgjøre det Højeste, Kjernen i den nye og positive Visdom, som Positivismen byder i Kultus- og Samfundslære til Erstatning for det Forældede, som den fordømmer og vil udrydde. Antager man ikke dette, forkaster man dette med et Smil eller med Harme, da staar af det som Positivismen af sig selv eller af sit Eget byder os, udelukkende den negative Side tilbage: Ødelæggelsens Værk, og det er hertil jeg nu vil gaa over uden dog herved at opholde mig ved saadanne Smaating som Regeringsformer og Ejendomsret. Det skal da vise sig, at naar vi i Positivistens Ideal se Overtro og Galskab, saa forkaster han paa sin Side som Overtro alt hvad vi endnu anse for de højeste og vigtigste Sandheder.

Naar Positivismen taler om de theologiske og metafysiske Hypotheser og Forestillinger, som dens Bekjendere skulle afsværge, naar den haanlig forkaster disse «Ord og Aandevæsen», fra hvilke Arbejderens Undervisning skal frigjøres, da sigter den, mine Herrer,

ikke blot paa de mere uvæsenlige Dogmer og Lærdomme, der f. Ex. skille den lutherske Kirke fra den reformerte, eller de mere væsenlige, som skille Protestanter og Katholiker, ja ikke engang paa det endnu væsenligere, som skille Kristne fra Mosaiter — nej den indbefatter i samme Fordømmelse Alle os, som tro paa en personlig Gud, paa Menneskeindividets Udødelighed, paa Viljens Frihed og dermed følgende Ansvarlighed. Hvad den vil og maa udrydde for at «gjenføde Tidsalderen» og opføre sin Religions- og Samfundsbygning, det er netop disse i dens Tanker falske og overtroiske Begreber og Forestillinger. Da det underligt nok har truffet sig saa, at Positivister nu og da overfor en alvorlig og ærlig Kritik ere vegne tilbage for den teknisk rigtige Benævnelse «Atheister», og da jeg her ikke har Lejlighed til af Comtes eller Dr. Nystrøms Skrifter at fremlægge de mangfoldige Beviser for min Paastand, at dette er Kvintessensen og Kjærnen, Begyndelsen og Enden af hele Systemet og hele dets Forkyndelse, vil jeg indskrænke mig til at oplæse et Stykke af Dr. Nystrøms store Bog «Positivismen», som er tilstrækkeligt til at fjerne enhver Tvivl. Arbejderinstitutets Forstander taler saaledes:

«Hvor overordenlig tilbøjelige se vi ikke Børn paa Grund af nedarvede fetichistiske Minder og Anlæg til at tro paa Spøgeri alt ved den første og ubetydeligste Hentydning dertil. Paa samme Maade findes Individier, som hele Livet igjennem tro paa en Gud og anse denne Tro for fuldkommen hellig og uomtvistelig, hvor let det end lader sig bevise, at den ligesaa lidt som Troen paa Spøgeri er grundet paa dette Væsens virkelige Til-

værelse, men ene og alene har faaet Fodfæste gjennem en gammel af Forældre og Opdragere bibragt Tro.«

Læren om Menneskets Ikke-Tilværelse efter Døden udvikles i en nylig trykt «Samtale mellem en Kvinde og en positivistisk Præst» saaledes: «Man maa hos hver sand Menneskehedens Tjener sondre mellem tvende paa hinanden følgende Liv, det ene timeligt men direkte, Livet i egenlig Forstand, det andet indirekte men vedblivende, som tager sin Begyndelse efter Døden. Det første er altid legemligt og benævnes rettest objektivt i Særdeleshed i Modsætning til det andet, som bedst udtrykkes ved subjektivt fordi dette sidste udelukkende findes hos de Efterlevende i disses Hjerter og Tanke.» — Denne Mindets Udødelighed, det vil sige en saadan, der ligesaavel kan falde i en død Hunds, en itubrækket Porcellænskops eller en visnet Blomsts Lod og som naturligvis ikke kommer de fleste Mennesker tilgode længere end et Par Aar af andre Menneskers Liv — dette er den «ædle» personlige Tilværelse, som Positivismen tilkjender vor «Sjæl».

Hvad Viljens Frihed angaar hedder det kort og godt i Positivismen: «Erkjender man (saaledes som Positivismen), at Mennesket staar i et uopløseligt og uafbrudt Forhold til den ydre Verden og Menneskehedens og at han er afhængig heraf, saa kan der naturligvis ikke være Tale om fri Vilje men kun om Vilje».

Hvorledes Positivismen efter Fornægtelsen af disse tre Grundbegreber kan finde sig tilrette med en hel Mængde fra os andre laante og i dets System løst indpassede Moral- og Samfundsbegreber, det maa den selv saa godt den kan forsvare overfor den filosofiske Kritik. Her er selvfølgelig ikke Stedet for en saadan, ikke heller

er jeg den rette Mand dertil. Ligesaalidt kan det falde mig ind her at ville ægge den fromme Nidkjærhed, eller den religiøse Bekjendelsestroskab, Følelser, der bør være fremmede for vore Forhandlinger. Men saa meget tror jeg med Føje at kunne forudsætte, at i denne Forsamling mange med mig ganske simpelt ud af den sunde Forstand ræsonnere saaledes, at med de anførte Grundsætninger staar og falder al sand Frihed og Sædelighed, al Lov og Ret uden Styrkens, al menneskeligt Samkvem uden Undertrykkelsens og al Kultur, og at dersom det skulde lykkes Positivismen gennem sin saakaldte «videnskabelige» Bevisførelse med Rode at oprykke dem af vort Hjerte og Sind, da vilde det visse- lig ikke blive dens egne Fantasier om nye Himle og en ny Jord under et nyt Pavedømme, som af Discipel- skaren vilde blive virkeliggjorte, men da vilde det blive en anden Lære som vilde komme til at høste, hvad de have saaet, og det vilde blive — Anarkiets.

Men ved hvilket Middel tro De nu, mine Herrer, at Positivismen vil gennemføre sin Opgave at udrydde disse «metafysiske» Begreber og Fordomme? Jo, gjen- nem Naturvidenskaben, vel forstaaet ikke gennem den af os Alle højt vurderede Naturvidenskab, som, sin egen Methode tro, siger alt hvad den véd og intet Andet, men gennem den positivistiske, eller hvorledes den ellers kalder sig, Naturvidenskab, som f. Ex. disse- kerer et menneskeligt Legeme og siger: «Ser I her! Her findes ingen Sjæl, kun Hjerne og Nerver — altsaa findes der ingen Sjæl eller Aand, allermindst en udøde- lig; det er ikke Andet end et Udtryk for den levende Virksomhed i den graa Hjernesubstans». Det er gjen- nem det fortsatte Studium af en saadan Naturviden-

skab, at ifølge Dr. Nystroms Udsagn «Hjernekonstitutionen vil komme til at undergaa en Forbedring hos Menneskeslægten i dens Helhed», ved at de metafysiske Fordomme forsvinde. «Thi», siger Arbejderinstitutets Formand: «Alt hvad der forhen er blevet anset for en medfødt Guds-Ide . . . kan vi nu betragte som gamle overfor Nutidens Forskning forkerte Tendenser i visse Hjerner».

Nu tror jeg, at Raadet vil være tilbøjeligt til at tilkjende min Slutning nogen større Beviskraft, nemlig: at det Institut, hvor Kulturhistorie og fysiologisk Naturvidenskab foredrages af en positivistisk Præst eller efter hans Anvisning og paa hans Ansvar, kan fuldt saa vel kaldes en positivistisk Opdragelsesanstalt som Jesuitens Arbejderinstitut en Jesuiterskole — ja mere end dette, thi Positivismens Religion støtter sig for en stor Del paa disse to Discipliner og den Undervisning, som indbefattes i dem, er netop den «fejlfri» Undervisning, gennem hvilken vore Arbejdere skulle forberedes for den nye Kirkes aandelige Ledelse.»